

Het einde van een periode

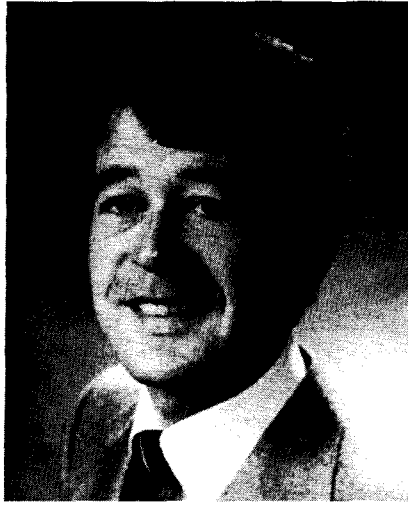
Er is de laatste maanden ontzettend veel vooruitgekeken: de jaren negentig begonnen, en dat gaf aanleiding tot veel, meestal zeer optimistische geluiden. Maar de economie trekt zich niet zoveel aan van het feit dat er nu toevallig een nieuwe negen in het jaartal komt. Terwijl we allemaal met vreugde vooruit kijken, zitten we economisch gezien nog in de staart van een periode, die eind 1982 begon en die we kunnen aanduiden als een herstelperiode.

Deze herstelperiode is in mijn opvatting de laatste fase van de naoorlogse lange-golfbeweging, die in 1948/1949 begon. De lange golf kent vier fasen: voorspoed, recessie, depressie en herstel, waarbij de eerste twee fasen samen de 'opswing' van de Kondratieff vormen, en de laatste twee de 'downswing'. Die 'downswing' begon in 1974. Het opdelen van de economische geschiedenis in perioden is een handige manier om orde te scheppen in de lange-termijndynamiek van economieën. Haast iedereen zoekt in dezen wel naar hulpjes, maar de meesten van ons doen dat door over de 'jaren vijftig', de 'jaren zeventig' enz. te spreken. Dat is wel gemakkelijk, maar veel inzicht verschaft het niet. De jaren zeventig bij voorbeeld waren vóór de oliecrisis toch echt heel anders dan daarna, zoals Joop den Uyl in die tijd ook al goed beseftte.

De perioden die ik onderscheid hebben elk hun eigen kenmerken. De naoorlogse voorspoedsfase liep in Nederland van 1949 tot 1965 en was een periode van hoge groei, afnemende werkloosheid en betrekkelijk lage inflatie. Terugblikkend waren dat 'de mooie jaren van na de oorlog'. Vanaf 1965, als de lange-golfrecessieperiode begint, gaan de meeste structurele ontwikkelingen de verkeerde kant op, ook al is de economische groei hoger dan ooit tevoren. De structurele werkloosheid begint op te lopen, de inflatie begint structureel te stijgen en de winstquote begint trendmatig te dalen. Maar aan het begin van de jaren zeventig hebben we nog het idee dat de bomen tot in de hemel groeien.

De lange-golfdepressieperiode begint met de oliecrisis-recessie en eindigt met de diepe recessie van 1980/1982. In die periode verslechtert de positie van onze economie met het jaar, mede door de uit de hand lopende collectieve uitgaven. Aan het eind van die periode keert de wal het schip. De renteontwikkeling culmineert in de befaamde 12 3/4% staatslening van 1981 en de werkloosheid loopt op tot boven de 800.000.

J.J. van Duijn

In november 1982 begint het herstel. Wat tot dan toe de verkeerde kant opging, begint weer te verbeteren. De inflatie loopt snel terug (en wordt in 1987 in Nederland tot deflatie), de werkgelegenheid begint, eerst aarzelend, weer aan te trekken, de ondernemingswinsten herstellen zich en de overheid begint eindelijk te bezuinigen. De consument heeft al vanaf 1980 de buikriem aangetrokken.

Lange-golffasen eindigen met recessies. Dat is niet zo gek, want recessies hebben in de economische dynamica de correctiefunctie. Dat wil zeggen, ze corrigeren eerder, tijdens de opgaande conjunctuur ontstane onevenwichtigheden.

De gewoonlijk optredende onevenwichtigheden kennen we allemaal: tegen het einde van de cyclus ontstaan spanningen op de arbeidsmarkt, de bezettingsgraden lopen op, loonkosten gaan stijgen, winstquotes komen onder druk, de inflatie stijgt en monetaire autoriteiten gaan verkrappen waardoor de rente stijgt.

Dit alles mondt dan uit in wat cyclisch een recessie heet, maar wat in de perceptie van de man op straat niet eens een recessie hoeft te zijn, omdat hij er soms maar weinig van merkt. De economische groei blijft vaak nog positief en de werkloosheid stijgt wel maar hoeft niet dramatisch op te lopen.

Wel zien we dat in een recessie dikwijls problemen manifest worden, die tot dan door de hoogconjunctuur gemaskeerd konden worden. Groei is immers een grote witmaker. Pas in recessies zien we wat echt fout zat. Wat nu echt fout zit, is de schuldensituatie in de VS.

Waar staan we nu? Mijn opvatting is dat de in 1982 begonnen herstelperiode nu ten einde begint te lopen. Internationaal gezien is de economische groei al sinds het voorjaar van 1988 aan het afnemen. Alleen Duitsland, en daarmee Nederland, heeft zich in 1989 aan de internationale groeivertraging weten te onttrekken. Maar vooral van belang voor een beoordeling van de situatie, is de vaststelling dat monetaire autoriteiten in de meeste westerse landen al zeker anderhalf jaar een verkrappend beleid voeren. Vanaf het moment dat de (lage) inflatie weer begon op te lopen en de vrees voor een recessie na de krach ongegrond bleek, is monetair aan de rem getrokken. In de meeste landen heeft dit geresulteerd in een scherpe rentestijging, die nu gevolgen krijgt voor de reële economie. In Nederland bestaat de absurde situatie dat de lange rente 8,4% is bij een inflatie van 1,3%. Dat is nu een echte onevenwichtigheid.

Het signaal van de monetaire autoriteiten is dat een terugkeer naar de wereld van steeds een beetje verder oplopende inflatie tot iedere prijs moet worden voorkomen. De Fed, de Bundesbank en de Bank of Japan willen geen inflatie. De inflatie is helemaal niet zo hoog, maar wel hoger dan twee jaar terug. Dus wordt er afgeremd, ook al zou dat een recessie kosten. De geest van de inflatie moet terug in de fles.

De herstelperiode van de jaren tachtig loopt daarmee ten einde. Tussen nu en het begin van een nieuwe voorspoedsperiode (waarvan ik in 1977 dacht en eigenlijk nog steeds denk dat het het meest waarschijnlijk is dat deze in 1992 zal beginnen) zullen mondiaal nog wel een paar zaken afgewikkeld moeten worden. Eén ding is in ieder geval duidelijk: om straks een nieuw begin te maken zal de inflatie een beetje en de rente fors omlaag moeten gaan.

van Duijn